



معاونت فرهنگی و اجتماعی
مرکز مشاوره و آموزش های اجتماعی

ارتباط بین مواد مخدر، مغز انسان و رفتار

در صد سال گذشته، نظرات دانشمندان درباره منشأ اعتیاد در هاله‌ای از افسانه‌ها و سوء تعبیرها قرار گرفته بود. در دهه ۱۹۳۰، زمانی که بررسی علمی اعتیاد شروع شد، باور عمومی این بود که افراد معتاد به لحاظ اخلاقی معیوب‌اند و از نظر شخصیتی بی‌اراده. این دیدگاه اساس واکنش اجتماعی به اعتیاد شد و به جای اینکه اعتیاد یک نوع مشکل مربوط به سلامت تلقی شود، با آن به عنوان یک نقیصه اخلاقی برخورد شد و برای مقابله با آن به جای اقدامات پیشگیرانه راهکارهای تنبیهی اتخاذ گردید. امروزه با پیشرفت علم، دیدگاه‌ها و درک ما از سوء مصرف مواد دگرگون شده است و یافته‌های جدیدی مرتبط با مغز انسان درک آن‌ها را از مسئله سوء مصرف مواد تغییر داده و ما را قادر به پاسخدهی صحیح به مشکل کرده است.

حاصل این نگاه علمی، تلقی سوء مصرف مواد به عنوان یک بیماری است که هم مغز و هم رفتار را تحت تاثیر قرار می‌دهد. ما بسیاری از عوامل زیستی و محیطی زمینه ساز را یافته‌ایم و در ابتدای راه جستجوی تفاوت‌های ژنتیکی مرتبط با بروز و پیشرفت این بیماری هستیم. دانشمندان از این دانش برای طراحی مداخلات پیشگیرانه و درمانی موثر به منظور به حداقل رسانیدن آثار مخرب سوء مصرف مواد مخدر بر افراد، خانواده‌ها و اجتماع استفاده می‌کنند. علیرغم این پیشرفت‌ها، بسیاری از مردم هنوز نمی‌دانند چگونه افراد به مواد مخدر معتاد می‌شوند و چگونه مواد مخدر مغز انسان را تحت تاثیر قرار می‌دهد. هدف از نگارش این کتابچه فراهم آوردن اطلاعات علمی در مورد بیماری سوء مصرف مواد، عوارض زیان آور و روش‌های پیشگیرانه و درمان آن، برای عموم می‌باشد. موسسه ملی سوء مصرف مواد (NIDA) بر این باور است که افزایش درک افراد از اصول اولیه اعتیاد، آن‌ها را قادر خواهد ساخت تا در زندگی آگاهانه تصمیم بگیرند، در اجتماعات کوچک از سیاست‌های مبتنی بر یافته‌های علمی و برنامه‌های کاهش سوء مصرف مواد و اعتیاد بهره ببرند و از اطلاعات علمی در راستای بهبود سلامت ملی پشتیبانی نمایند.

انواع مواد اعتیاد آور را بشناسیم:

مواد به آن دسته از ترکیبات شیمیایی (برگرفته از طبیعت، صناعی یا نیمه صناعی) گفته می‌شود که مصرف آن‌ها بر مغز اثر گذاشته، باعث دگرگونی در سطح هوشیاری و عملکرد مغز می‌شود. به جهت تاثیر گذاری بر مغز، تغییر در حواس پنجگانه و گاهی اوقات طرز تفکر، به این مواد «روان گردان» نیز گفته می‌شود. اگر چه تعداد مواد اعتیاد آور بسیار است و هر یک از مواد آثار و عوارض خاص بر روی جسم و روان فرد مصرف کننده بر جای می‌گذارند، لذا به طور کل مواد به گروه‌های زیر تقسیم می‌شوند:

۱. افیون‌ها و نارکوتیک‌ها (مواد افیونی و شبه افیونی)
۲. کاهش دهنده فعالیت سیستم اعصاب مرکزی (مضعف‌ها، الکل و آرام بخش‌ها)
۳. محرک‌های عمومی سیستم مرکزی (مواد محرک)
۴. کانابیس (حشیش و ماری جوانا)
۵. توهم زاها (اسید یا ال اس دی)
۶. مواد با عملکرد چندگانه (اکستازی)
۷. فرارها
۸. افزایش دهنده‌های عملکرد

مواد افیونی، موادی طبیعی یا نیمه صناعی است که از گیاه خشخاش گرفته می‌شود. مانند هروئین، کراک هروئین، تریاک، شیره تریاک، کدئین، مرفین و...

مواد شبه افیونی به موادی که عملکرد مشابه مواد افیونی داشته ولی ساختار شیمیایی آنها متفاوت می‌باشد اتلاق می‌شود. مانند متادون، مپریدین، اکسیکدون، هیدروکدون

گند کننده‌ها سیستم عصب مرکزی را دچار ضعف می‌کنند و اثراتی در هوشیاری فرد و اعمال وظایف دستگاه مغز و اعصاب دارد و می‌توانند منجر بوجود آمدن احساس آرامش شوند. الکل و داروهای آرام بخش مانند دیازپام، آلپرازولام، کلونازپام،... و باربیتورات‌ها مانند فنوباریتال و ... نیز در این دسته قرار دارند.

مواد محرک گروهی از مواد صناعی یا مشتق از گیاهان است که هوشیاری، انگیزندگی و گوش به زنگی را از طریق تحریک سیستم اعصاب مرکزی افزایش می‌دهد. مواد محرک با چنین تحریکی حالت سرخوشی و شغف به وجود می‌آورند. محرک‌های آمفتامینی نظیر متامفتامین (شیشه)، متیل فنیدیت (ریتالین) و کو کایین جزو این گروه از مواد هستند. همچنین می‌توان از کافئین و نیکوتین نیز در این گروه نام برد.

کانابیس همان گیاه شاهدانه است که ساقه، برگ‌ها، سرگل، صمغ، و غنچه حاوی ماده روان گردان تی‌اچ‌سی^۱ است. حشیش، گراس یا ماری‌جوانا، روغن حشیش، و گل از این دسته مواد هستند.

توهم‌زها بر روی سیستم عصب مرکزی تاثیر گذاشته و شناخت و عملکردهای ادراکی فرد را تغییر می‌دهند. توهم‌زها مانند فن سیلکایدین، مسکالین، پسیلوسپین یا همان قارچ جادویی و ال‌اس‌دی هستند.

مواد با عملکرد چندگانه به موادی اتلاق می‌شود که اثرات چندگانه و متفاوتی بر مغز و در نهایت رفتار می‌گذارند. بطور مثال مصرف اکستازی در بعضی افراد هم سبب سرخوشی مفرط، هم پرانرژی بودن و هم تجربه توهم و هذیان می‌شود. در واقع این مواد پس از مصرف اثرات متعدد چند ماده را با هم دارند.

فرآرها به گازهای منشعب شده بعضی مواد که خاصیت فرار دارند گفته می‌ود مانند گاز منشعب شده از تینر، گاز فندک، و بنزین که اثرات بسیار شدید بر مغز داشته و عوارض و خیمی دارند.

افزاینده های عملکرد نیز به موادی گفته می‌شود که بر مغز و بدن اثر گذاشته و سبب افزایش عملکرد ورزشی، اندازه حجم بدن، و تغییر خلق می‌شود مانند استروئیدها.